

predmete. Ročna dela pridejo navadno na vrsto od najstarejših dopoldne, to je ravno ob uri, ko bi mati neobhodno potrebovala doma deklico, ravno tako tudi popoldne od treh do štirih ali od treh in pol do štirih in pol, to je ravno ob uri, ko bi marsikak otrok moral nesti kavo očetu, sestri itd. — ali pa v spomladi in v jeseni, ko bi moral gnati živino na pašo. Ravno tako ni mogoče jemati ozira na dneve in letne čase. Iz tega sledi, da mnogo deklic zamudi še celó šolski poduk, ker traja predolgo radi ročnih del. Ali bi ne bilo mnogo bolje, ko bi bila ročna dela ločena od šolskega nauka? Kako rade bi delale deklice ob prostih urah, prostih časih; kar tekmovala bi med seboj, posebno če bi se jim preskrbovalo tvarino. Ko bi imela prost vstop vsa ženska mladina, ali bi se ne učile lahko male deklice pri večjih, a vse to igraje, pod vodstvom blage, v tem dobro izvežbane učiteljice? Ali bi ne bilo mnogo bolje, ko bi bila ročna dela združena z gospodinjstvom? V ljudski šoli ni mogoče učiti gospodinjstva, vsaj praktičnega ne. Res ženska ni ustvarjena samo za gospodinjstvo; a gospodinjstvo pripada ženstvu. Ženska ne sme žrtvovati svojega talenta gospodinjstvu; a gospodinjstvo se mora oprijemati ženstva. Sili se deklice v šoli vse vprek k ročnim delom, z velikimi žrtvami učenk in učiteljic, a zanemarja se gospodinjstvo popolnoma, čeravno je drugo ženski bolj potrebno nego prvo. Sicer pa ročna dela spadajo k gospodinjstvu, in ženska mladina bi si morala to pridobiti igraje izven šole, brez duševnih in telesnih žrtev.

NENATISNEN SONET DRAGOTINA KETTEJA. *) PRIOBČIL GV. SAJOVIC. KRANJ.

A tébi, poet, bodi géslo
Resnica! Pač kaže narava jo čutna,
A vendar k nji pravo je véso
Le misel slučajna, nadzemska, minutna.

*) Vse pravice pridržane.

Ti sam ne veš, kaj jo prinéšlo,
Prešine te hkrati kos Platona, Njut'na;
Obdrži jo! Ah, če si téslo,
Izgine, zbeži ti kot nôga košutna.

In poj, če od zgoraj ti dano,
In reci: »Drugovi, jaz vem za resnico,
Le pojdite verno za mano!

Če ni, pa ne toži z nirvano!
Kako li boš videl visoko zvezdico,
skoz steklo prozorno, a z motno zenico...

INSERAT. ČRTICA. SPISAL F. J. DOLJAN.

»Servus — dobro jutro!... Kam tako zamišljen, kam, Ferdo?...«

»Aj, ti si Tine?... Že vstal?...«

»Vstal, kakor vidiš!... Priden, kaj?...«

Po cerkvah je zvonilo baš poldan...

»Priden!« potrdi Ferdo. »Od kdaj pa vstajaš tako zgodaj?...«

»Odkar hodim bolj zgodaj spat!«

»In od kdaj hodiš bolj zgodaj spat?...«

»Odkar ni tebe več v naš klub!...«

»A—a — —«

»Da, Ferdo, dolg čas je brez tebe!...

Pa da ti povem odkrito: ti mi delaš skrbi!... Zakaj, zakaj te ni nič več na izpregled?... Mi tarnamo in vzdihujemo po tebi, pričakujemo te dan na dan — zaman!... Tebe ni in te ni!... »Morda ga je kdo razžalil!« je menil zadnjič Živic. »Morda je bolan, ali ga pa tukaj ni!« je slepal nekdo drugi. »Giavni dobitek je zadel in zdaj se naš izogiblje!« je trdil Ribič. »Eh, kaj, oženil se bo, če se še ni!« se je krohotal Juvan in mi seveda z njim!...«

»Krohotali ste se? — Pa zakaj?«

»No — ti in oženil!... To se je zdelo vsem preneumno!... Toda, kakor sem rekel — meni delaš skrbi!... Tvoja navada ni bila premišljevali, in zdaj si tako sam v se vtopljen, tako zamišljen!... Saj sem moral prej že pošteno zakričati, da sem te vzdramil in doklical!...«

»Ni bila taka sila, ne!... Pa kam greš?...«

»S tabo, če dovoliš!...«

»Jaz sem namenjen na izprehod!«

»Nič ne de!... Sicer vidim, da ti moje spremstvo ni kdo ve kako po godu, a grem vendar s tabo, ker ti imam povedati nekaj zelo zanimivega...«

»A — a!... Radoveden sem!...«

Zavila sta proti drevoredu...

Ferdo je bil samec štiridesetih let, precej visok, malo trebušat, zdravega, temnordečega lica... Imel je črne brke in črne lase... Nosil je cilindar in je bil tudi sicer jako skrbno oblečen... Delal je za svojo veliko postavo nenavadno majhne, drobne korake. Roki je držal skoro vedno v žepih od suknje, ali površnika. Iz levega žepa mu je štrlela navadna dragocena, s srebrom težko okovana palica po koncu, da se je pri površnem pogledu zdela, kakor bi nosil puško ob rami.

Tine je bil precej tistih let, a je bil plavalas in je imel modre, živahne oči, ki so izdajale temperamentnega, a ob enem lahkomisljenega človeka...

Pripadala sta oba k onim srečnim, maloštevilnim izvoljenim, katerih edina skrb je, čim najprijetneje ugonobiti dan, čim najrazkošneje prebiti noč... To vrsto ljudi je že po njih zunanjsčini prav lahko razločevati od drugih, navažnih zemljanov. Najložje pa jih je spoznati po njih navažah, ali bolje rečeno, razvadah. Ako ne sede v gostilni ali kavarni, stojijo pa ob kakem vogalu, ob katerem se križa več cest, kjer se steka promet in prihaja mnogo ljudi mimo. Kdo drugi bi se sramoval, stati po cele ure brez vsakega posla na enem in istem mestu ter prodajati zijala, a ti ljudje imajo privilegij za take stvari. Nihče jim ne sme zameriti njih ostrežanja, pa jim ga v istini tudi ne zameri!... Po vseh večjih mestih srečujemo te ljudi in navajeni smo jih tako, da bi nam nedo-

stajalo nečesa, ako bi jih ne bilo, dasi nam je njih pogled morda nadležen!...

Tako stojijo ob cesti ali sloneči ob zidu pa nimajo ti ljudje prav nobenega drugega smotra, kakor motriti s svojimi poželjivimi očmi mimo idočega ženstva, nastavljati zanjke in limanice mladim, nevednim stvarcem brez nadzorstva in iskati hrane svoji po predmetih razkošnosti hrepeneči domišljiji.

Ah, ubožica — ženska, ki jo privede pot mimo!... Koliko hotnih, nesramnih pogledov obliči na njej, koliko nečistih oči jo meri od nog do glave, ... ji skruni njen život!... In če je še tako abotna, da ji laska navidezno občudovanje, ki ga je vzbudila — če je tako najivna, da vrača pogled s pogledom, smehlja s smehljanjem, koliko grdi, umazanih misli se porodi potem v puhlih glavah teh junakov, kake sklepe in naklepe delajo, kako sodijo, kako ometavajo morda najnedolžnejše bitje z blatom!...

Ferdo in Tine sta bila po zaslugi svojih umrlih starišev oba imovita. Oba sta imela razsežno trgovino, ki jima je nosila obilo novcev, ne da bi jima bilo treba dosti brigati se zanjo. Oba sta uporabljala v prodajalnicah skoro izključno žensko osebje: vdane, zveste, požrtvovalne, sužnje, na katere sta se lahko brez skrbi zanesla!...

Vedel je ves svet, kaka naloga pripada tem mladim, nežnim, večinoma lepim, a ubožnim ženskam še razen posla v trgovini, a nihče se ni škandaliziral zaradi tega! Tudi v civilizirani državi se živi lahko po orijentalških običajih, noben zakon ne zabranjuje tega, samo da se stvar ne imenuje s pravim imenom, in da je skrbjeno za dostojno, civiliziranemu ukusu primerno obliko!...

* * *

Prijatelja sta bila dospela v drevored.

Bil je gorak, jesenski dan. Na kosta njih je bilo listje še večji del zeleno, a

bližnji gozd je kazal že dokaj rumenih, rdečkastih in rujavih lis...

Plastično so se dvigali snežniki od azurnega ozadja. Vsaka zareza, vsaka grapa na njih se je natanko razločevala. O snegu ni bilo še ni duha ne sluha, a skalovje je bilo belo kakor kreda. Zrak je bil nenevadno čist, kakor kadar se pripravlja vreme na izpremembo...

In res je od juga sem po malem že pihalo in zdajpazdaj je priplesal izza Krima kak oblaček, sukal se malce na okrog, potem pa nastopil počasi pot proti severni strani...

»Ferdo in Tine se vsedeta na klop.

»Stavim glavo, da so novice, ki mi jih hočeš povedati, v kaki posredni, ali celo neposredni zvezi s tvojim — dekliškim zavodom!« začne Ferdo z malce zaničljivim usmevom na ustnicah. »Imaš li — kako mesto popolniti, ali kaj? ...«

»Dober nos imaš, prijatelj!« odvrne Tine. »Nekaj takega je vsekakor!«

»Torej? ...«

»Hihihi, kako te ima, kaj ne da? ...«

»No, če že vsiljuješ svoje novice in vznjujaš radovednost —«

»... Potem govori, kaj? ... Pa naj bo torej! ... Nočem te predolgo cveliti! ... Ali nisi čital zadnjič inserata v časopisih —«

»Ki se je glasil? —«

»Želim sprejeti mesto knjigovoditeljice, komptoiristinje ali kasirke ...«

»Ahá, in ti si se pobrinil, seveda! ...«

»To je, da — kolikor sem le mogel! ...«

»In uspeh? ...«

»Tako — poslušaj! ... Kakor danes sem ji pisal, drugi dan je bila že pri meni! ...«

»Kaj vraga! ... In kdaj je bilo to? ...«

»No, recimo pred — kakimi desetimi dnevi! ...«

»A tako! ... Torej dalje... dalje! ...«

»E-è, kako si nervozen! ... Včasih si bil bolj hladnokrven! ... No, bilo je tako... Jaz sem se bil ravnokar izkoba-

cal iz postelje, ko potrka moja hišina in mi naznani skoz na pol odprta vrata:

»Mlada gospodična bi rada govorila z vami!« Ti bi bil moral videti, kako zaničljivo se je smejala in kako sovražno me je gledala! ... Pa z glasom ti je govorila to, da bi je ne bil spoznal, če bi je ne bil videl! ...

»Aha, pomenljivo! ...

»Da, pomenljivo, hihihi! ... No, jaz popolnim v naglici svojo toaleta in hitim v salon... Kako prijetno presenečenje, prijatelj! ... Pred mano stoji krepko, lepo, plavolaso dekle, staro komaj osemnajst let! ... Ti veš, prijatelj, da sem navajen sprejemati — ženske, toda spričo te mi je postalo tesno v prsih in kri mi je šinila v lica ...«

»E-jej, kako pa to? ... Saj ti se včasih nisi tako razgreva! za plavolaske! ...«

»No, lasje sami na sebi so meni od nekdaj precej postranska reč! ... Toda poslušaj: plavi lasje, plave obrvi, plave trepalnice, pa — črne, kakor oglje črne oči! ... Oči, polne čarobe, ti rečem! ... Kaj praviš? ... Ni li to sila pikantno? ... Črne oči so bile od nekdaj tisto, kar ...«

»Vem, vem! ... No in potem —«

»Hm, potem — no, stvar ni bila tako lahka, kakor si ti morda domišljuješ! ... Da nimam opraviti s kako punico one vrste, ki se jim na licu pozna, da so di-hale že v zaduhlih prostorih okužen zrak — sem videl takoj! ...

»Kako izbrano se izražáš! ...«

»Kaj ne da, hihihi! ... Ah, da nisi videl, kako ti je rdelo to devče v obraz in kako so se ji topile tiste temne oči v neki čudni mokroti — dva momenta, ki se dasta razlagati tako ali tako! ... Vsekakor je zahteval položaj velike opreznosti in previdnosti — to menda uvidevaš? ...«

»Gotovo ... gotovo! ... Toda ne prekinjaj se tako nerodno, če ne, bodem mislil, da se sproti izmišljaš svojo povest! ...«

»O kaj še!... Vse je bilo baš tako, kakor pripovedujem!... Poslušaj dalje!... Povabim jo, da naj se vsede... Toda meni, da je ubogala precej?... Obotavljala se je na vse načine, pa gledala me takisto čudno, kakor bi hotela reči: »Ali se ne moreva dogovoriti stoje?...« Ah, bilo je dražestno, kako se ti je znala kazati plaho in boječo!... No, jaz nisem odjenjal!... Ponovil sem dvakrat, trikrat svojo prošnjo, naposled se je vendar vsela na prostor, katerega sem ji bil odkazal. Posadil pa sem jo tako, da je bila obrnena proti oknu in je padala vsa svitloba nanjo, dočim sem se vsedel jaz na nasprotno stran...«

»Da si jo tim laglje opazoval, seveda!...«

»No, da!... Ej, prijatelj, lahko me zavidaš za to situvacijo!...«

»Saj te tudi!«

»In po pravici!... No, kaj takega še nikdar nisem imel blizu sebe!... Njena lica, ti rečem, res nekaj takega kakor žamet!... In kako so žarela... žarela — ah, Boga mi!... Po meni je kar vrelo in kipelo!... Njena prsa pa — no, to bi bil moral videti, to se popisati ne da!... Ali je mogoče, da bi ostal človek ravno dušen spričo kaj takega?...«

»Lahko ne!...«

»Vidiš!... A to še vedno ni vse!... Ko se je bila vsela, zdrgnila se ji je — recimo, da se je zgodilo to po naključju — nad koleno malce obleka gori, a mojim očem se pokaže najnežnejša ženska noga, ki sem jo kdaj videl!... Lepa noga pri ženski pa je bilo od nekdanj tisto, kar...«

»A — noga tudi?...«

»Da, noga tudi!... Saj veš — hoja pri ženski — poglobitna reč!... No, kaj tako finega res nisem videl še nikdar!... Prekrasna nožica, ti rečem!... Ne, kdo ve kako majhna, a ozka, pa tako lepo oblikovana!... Jaz sem bil ves iz sebe!...«

»Verjamem, verjamem!... Toda zdaj bi me zanimalo že zvedeti, kaj sta se dogovorila, kako sta razpravljala eden z drugim...«

»No, seveda, tudi to je zanimivo!... Poslušaj!... »Vi ste bili že kje v službi?« jo vprašam... »Da!« potrdi s tistim zvonkim, pristno ženskim glasom; a videlo se je, kakor bi jo bilo spravilo to moje vprašanje v zadrego... »In imate spričevalo od te svoje službe?...« »Ne, spričevala pa nimam!... Gospodar mi ga ni hotel izgotoviti!... Zdaj se ji je glas tresel, a meni je zavriskalo srce. Nič natančnejšega nisem še vedel, a sklepal sem iz tega, kar mi je bila povedala, na različne stvari, ki so mi bile po godu... ki so me navdajale z upanjem... s prepričanjem, da... No, jaz sem imel zdaj potrební pogum, da sem poprašal še po rečeh, po katerih bi je sicer nemara ne bil... In tako sem zvedel, da je služila pri svojem zadnjem gospodarju samo pol leta, da je bil ta njen gospodar samec itd.... Nekatera mojih vprašanj so jo osupnila, a potolažil sem jo takoj, pripomnivši: »no, to so same postranske reči!... Na službena spričevala nikdar nisem dal dosti in prav vse eno mi je, vam ga je li prejšnji gospodar dal, ali ne!... Saj se ve, kako se godijo take stvari!... Služba je s'lužba!... Nekaj časa se gospodar in uslužbenec razumeta, potem pride kaj vmes, gospodar se naveliča uslužbenca, uslužbenec gospodarja... sporečeta se, in naravna posledica je, da gresta narazen!... Toda midva, upam, da ostaneva dolgo skupaj!... Da, gospodična, jaz vas vsprejemem v službo, toda takoj še ne... Mesto še ni izprazneno, počakati treba do konca mesca... A voljan sem tudi za ta čas, ko boste čakali, dati vam primerno odškodnino!... Jaz sem prepričan, da boste pri meni jako zadovoljni!... Služba ni pretežka in prostosti boste imeli tudi dovolj. Ako hodite radi v gledališče, vam tega nihče ne bo

branil! In če se radi vozite — ob nedeljah popoldne na primer — vam je moj voz na razpolago in moja dva konja tudi!...«

»No — in ona?...«

»Ah, ti bi bil moral biti zraven, da bi bil videl, kako je vse to učinkovalo!...
»Kaj, celo vozila se bom lahko?...« je vskliknila ter skočila s svojega sedeža. In jaz sem se seveda tudi dvignil, hihihi!...«

Tine je umolknil... Ferdo pa je pričakoval še zaključka... A ko njegov prijatelj le molči, reče:

»In potem? —«

»Potem... potem sva se poslovila in zdaj čakam!... Poslovila seveda tako... no, ne bi bil vrag, da bi ne bil dobil enega poljubka za vse to, kar sem ji obljubil!...«

Ferdo ga premeri s svojim pogledom počasi od nog do glave, pa reče mirno in z nekim posebnim poudarkom:

»Tine, če nisi lagal še nikoli, si lagal zdaj!... Do tja, ko sta vstala s svojih sedežev, je morda vse res, kar si pravil, a tisto od poljubka ni nič drugega, nego ena tistih navadnih baharij, kakoršnih sem v svojem življenju zagrešil tudi že jaz dosti in ki so nemara eden poglavitnih vzrokov, da se govori o ženskah toliko slabega!... Ne, ne, Tine, konec ni bil tak!... Če si bil siten, si to pot naletel na primeren odpor!... Tako je in nič drugače!...«

»A—a... tudi pri tebi je bila?...«

»Se mar čudiš? Sem li jaz kdaj zastajal za tabo v takih stvareh?...«

Tine se je smejal. Bilo ga ni prav čisto nič sram, da ga je prijatelj tako razkrinkal.

»A, tako?« je dejal. »No, saj bi si bil mislil lahko!... Toda, kako je iztekla stvar pri tebi?... Zdaj je na tebi vrsta, da govoriš!...«

»Hahaha, zdaj si pa ti nemara nervozen!«

»Ne, samo malce nestrpen!... Saj si lahko misliš!... Za to pa povej, povej, kako je bilo!...«

»Jaz mislim, da precej tako, kakor pri tebi — pač, ker je bilo moje dosedanje naziranje o ženski precej takšno, kakor tvoje in ker sem bil baš tako kratkoviden in baš tako neroden, kakor ti!... Tudi jaz sem jo imel spočetka zgolj za glumačico, za žensko, ki se kaže samo iz tega vzroka najivno in nedolžno, da bi se tem bolje oddala... Motila me je v mojem prepričanju nekoliko le iskrenost, s katero je govorila o svojih stariših, zlasti o materi!... Pravila mi je, da je bil njen oče nadlogar, pa da je umrl in da mora zdaj ona skrbeti za mater in mlajšega brata svojega... Ljubezen, ki je zvenela iz besedi, s katerimi je pripovedovala to, me je motila, kakor sem že rekel, toda naposled je lahko tudi to vse narejeno!... Vsekakor mi to še ni zadostovalo, da bi bil izpremenil svojo sodbo, ki sem si jo bil naredil vsled dosedanjih izkušenj o ženski... No in tako sem naposled tudi jaz vstal, prav kakor ti, in tudi jaz sem se ji hotel približati — prav kakor ti, a tedaj...«

»Tedaj si jo izkupil, kaj ne da, hihihi!...«

»Da, Tine, prav kakor ti!... Ah, kako je bila lepa v tistem svojem srdu!... Kakor mramornat kip je stala pred menoj — mimo, ponosno, zapovedujoče: »Strani!« ta ukaz je bilo čitati v vseh potezah njenega obraza, v njenih očeh, v celi pozi, ki jo je bila zavzela!... Vsa tista otročnost, ki je odmevala prej iz njenega govora, kazala se v njenem vedenju, je bila izginila in zdelo se mi je, kakor bi bila postala večja, kakor bi bila zrastle pred mojimi očmi in kakor bi rastle še vedno!... Njen pogled, iz katerega je odsevala še malo prej najivnost in prava dekleška milina, je bil vpert zdaj grozeče vame!... Jaz sem ostrmel in kar nisem občutil še

nikdar pred — čut srama me je v tem hipu prevzel!...«

»In ti pripoveduješ vse to?...«

»Ti se čudiš, kaj ne da?... No, vidiš, Tine, jaz sem večji poštenjak, nego si ti!...«

Tine pa je začel iznova hihikati. Bil se je z rokama po kolenil ter vsklikal:

»No, jaz sem proketo vesel, da se nisem blamiral sam, proketo vesel!... Toda še konec... še konec prosim!...«

Ferdo je nadaljeval:

»Molčala je dolgo, kakor bi hotela dokazati, da ji ni treba besed, da se me ubrani. Naposled pa so ji prigostolele sledeče besede iz ust:

»Fej vas bodi možkih, fej!... Vsi, prav vsi ste enaki!... In potem se še čudite, da se hoče ženska emancipirati od vas, da se hoče odtegniti vašemu vplivu, odrešiti se vašega trinoštva!... O, da, umljivo je, da vam samostojna ženska ni po volji, umljivo, zakaj bi imeli radi še nadalje sužnice!... Pa ne pojde, pa ne pojde več dolgo tako!... In pride čas, ko se bo ženska maščevala za vse to nasilstvo, za vse ponižavanje, za vso brezobzirnost, katero je prenašala skozi stoletja!...«

»Kaj, taka amazonka?... Hihih, vraga, potem pa je podajala tebe še vse drugače, nego mene!... In ti — kaj si rekel?...«

»Nič, ker je odšla!... A mene je pripravilo vse to na nove misli... Saj veš, saj veš, kake sodbe smo si delali o ženski emancipaciji včasih?... Jaz sem vedno mislil, da izvira vse to novodobno žensko gibanje zgolj iz egoizma!... Toda ta potezica, ki jo je izdala ona... to hrepenenje po duševni osvoboji... to me je privedlo do spoznanja, da ima vsa stvar vendar le tudi nekoliko etične podlage!...«

»Ah, pojdi, pojdi — etična podlaga!... Ne bodi sentimentalni!...«

»Da, skoro da sem sentimentalni, toda ni mi žal tega!... Nekaj se je zgodilo v

meni... nekaj me je prešinilo... povrnila se mi je hipoma spet vera v žensko...«

»A—a... kaj praviš!«

»... Obvladalo me je prepričanje, da se nahajajo na svetu še drugačne ženske, nego sem imel opraviti dozdej jaz z njimi... prepričanje, da taki možje, kakor sva jaz in ti, radi tega ne dobe nič boljšega, ker si nič boljšega ne žele...«

»Prijatelj — nehaj že, nehaj!...«

»... Prepričanje, da naše lopovstvo ni malo krivo na tem, da hodi toliko popačenih žensk okoli, in končno prepričanje, da je ženska sama na sebi mnogo bolj, nego smo sodili jaz in ti — e tutti quanti!...«

»Jaz se čudim, prijatelj, čudim!...«

»Čudi se za inoj del!... Res je, jaz sem od tistihmal ves drug človek!... Ženska čednost ima čudovito moč!... Ne morem si misliti, da bi to dekle ne bilo prav nič uplivalo na te!...«

»O, gotovo, gotovo, če ne, ne bi še zdaj po desetih dneh mislil nanjo in govoril o nji!... Toda uplivala je name povsem v drugem zmislu, nego nate, prijatelj!... Jaz ostanem, kar sem bil, in zaradi posameznega slučaja še ne izpremenim svoje sodbe o ženski... Sicer pa, saj veš — nahajajo se pač različno močne trdnjave!... Eno treba oblegati manj, drugo delj časa!... So tudi Plevne na svetu!... Taka je moja sodba!... A ti, ti — no, zdaj vidim, da je bila moja skrb popolnoma upravičena!...«

»Da, prav nič ne tajim — dosedanje življenje mi preseda!... Zdaj čutim, da je človek brez ljubezni —«

»... Žival, kaj ne da?... Čul sem že nekje to frazo!... Seveda, velja to tudi meni!... Hvala lepa za poklon!...«

»In odkar cenim zopet žensko, se mi svetlika malce tudi, kaj je hotel povedati Goethe s tistimi znamenitimi zaključnimi stihmi svojega Fausta...«

»Kaj, tudi klasike že čitaš?... No, potem seveda ni nobene pomoči več za te!... Izgubljen si, prijatelj, izgubljen!... Pojdiva, prosim te, pojdiva, kajti bojim se, da...«

Dvigneta se ter kreneta proti mestu.

Ferdo se začne zdaj sam smejati svoji razvnetosti. Zdelo se mu je umljivo, da stresa Tine glavo nad njim. Hote mu nemara pojasniti nekoliko to stvar, reče:

»Da, da, tako je, vidiš!... Človek ni kakor Bog — vedno enak! Človek se izpreminja...«

Tine pa vikne:

»Res, hudo se izpreminja!... Kajti, da bodeš ti kdaj na tak način zaljubljen, ne bi bil nikdar mislil... Ej, to bode smeha nocoj v našem klubu, ko bom pravil, kako samevaš s svojo ljubeznijo, kako vzdihuješ, kako se pogrezaš celo v filozofijo!... Na—a, da postaneš ti, ki si zagrešil v svojem življenju že toliko inseratov, pa žrtev takega inserata, je res že več nego interesantno!... Človek bi res že skoro verjel na neko višje plačilo!...«

Prišla sta bila v mesto in se ločila...

Oba sta se smehljala pri slovesu, a vsak na drug način...

* * *

Ferdo je bil zavil v stranske ulice. Želel je biti sam in bil je vesel, da se je iznebil prijatelja... Ta Tine, ki ga je v prejšnjih časih tolikokrat zabaval s svojimi čudnimi nazori in svojimi vodenimi dovtipi, mu je bil zdaj nadležen. Tudi to je pričalo o tem, da se je izpremenil...

Odkar je poznal deklico, ki mu je s svojim ženskim ponosom tako imponovala, je vladalo neko čudno neskladje v njegovem srcu. On, ki je bil v prejšnjih časih tako miren, tako ravnodušen, se je zdaj bojeval... bil je nervozen, razburjen... Njegovo dosedanje stališče, ki ga je zavzemal ženski nasproti, je bilo omajano, izpodkopano... Dozdaj je vedno mislil, da ženska samo toliko časa ne greši, dokler

se ji ne ponudi prilika, dokler nima pričakovati nikakega dobička... Nikdar, nikdar bi ne bil mislil, da bode dekcle, ki išče službe in ki je očevidno v stiski, ostalo trdno — nepremagljivo... To se nikakor ni ujemalo z njegovimi dosedanjimi izkušnjami... Res je bil naletel tudi že na odpor, toda ta odpor ni bil resen, ni bil trajen... Vzdihne, prošnje, solze — vse to je poznal, in vendar so bile v njegovih očeh vse ženske enake, baš ker je bil dozda še vse premagal... Tiste, ki so se vpirale, ki so se jim blestele solze v očeh, je smatral le še za bolj rafinirane... Ženska čednost — smešno!... Da so tisti vzdih morda dokaz istinite, globoke srčne boli, da so tiste jecljajoče prošnje morda odkritosrčne in tiste solze pristne, mu niti na um ni prišlo!... In nikdar ni premišljal o tem, kaj vse je morda učinkovalo na tako ubogo bitje, kaj je pospeševalo njegovo zmago!... Saj on ni vedel nič o bedi, nič o stiskah, nič o uboštvu!... Saj njemu je bil popolnoma neznan strah pred negotovo prihodnostjo!... Vpošteval ni tudi dejstva, da so bile mnogim dekletom, ki so vstopile v njegovo službo nemile okolnosti že prej strle energijo, in da so prihajale k njemu čisto baš ženske, ki se niso bale nobene nevarnosti več, ker niso imele ničesar več izgubiti... In kdo ve, če ni marsikatera ustregla njegovim željam, ker se je nadejala, da ima poštene namene z njo?... Ali mar ni delal obljub, ali mar ni premotil marsikatera s svojimi sladkimi besedami?...

Na vse to se ni oziral prej in uredil si je svojo sodbo o ženski samo po končnem uspehu... In za to so bile v njegovih očeh vse ženske enake, da, bil je prepričan, da se da ob ugodni priliki pri vsaki ženski, ne glede na to, v kakih socialnih razmerah da je, vse doseči! Vsled njegove moralne propalosti je bila njegova domišljija popolnoma izprijena in dostikrat

mu je pričarala slike pred oči polne nebrzdane razkošnosti... In smatral je za istinite tudi take stvari, ki se nikdar dogajale niso!...

Posledica njegove sodbe o ženski pa je bila, da vrednosti ženske tudi ceniti ni znal... Ah, kaj je bila njemu ženska do tistih dob!... Približno tisto, kakor jed ali pijača!... Različni letniki vin, različni letniki žensk!... Drugega nič!...

Odkar pa je zrl one nedolžne oči, iz katerih sta odsevala tako odkrito užaljenost in srd spricho njegove predrznosti, odkar je videl dekle, ki mu je, zaznavši njegovo nelepo namero, kratko malo obrnilo hrbet, ne da bi se bilo spuščalo v pogajanja z njim, so bili vsi njegovi prejšnji nazori hipoma izpodbiti in v njegovih prsih se je pričelo neko čudno gibanje... Čutil se je hkratu pomlajenega... Zatopil se je nazaj v čute, ki so mu polnili srce takrat, ko je kot sedemnajstleten mladenič prvič ljubil... ljubil idealno... Pozneje se je dostikrat tem čutom smejal, smatral jih je za nekaj otročjega, zrelega moža nevrednega... a zdaj so se mu zdeli prijetni in bilo mu je spricho njih, kakor bi bil hipoma našel nekaj davno izgubljenega... Prvi hip ga je nekoliko osupnilo, da so se mu ti mladostni čuti pojavili zdaj pri njegovih štiridesetih letih zopet, a pozneje je smatral to za dokaz, da je v vsaki istiniti ljubezni nekaj vzvišenega, nekaj duševnega, kar je on ves čas svojega razuzdanega življenja pogrešal, a kar daje ljubezni še le pravi slaj...

Bilo ga je res nekaj prešinilo, kakor je pravil Tinetu! Tam, kjer je prej kraljevala zgolj strast... se mu je pojavljal zdaj nek svet, plemenit ogenj... njegovo čustvovanje, njegovo naziranje je postajalo drugo — življenje je zadobivalo ves drug pomen zanj... Zdelo se mu je, kakor bi bil prezrl dozdej najlepšo stran življenja, kakor bi se bil del ob najlepši užitek, on, ki je tako hrepenel po uživanju!...

Seveda se njegovo prerojevanje ni vršilo tako gladko, kajti vedno zopet se je oglašal v njem prejšnji človek. Pregloboko se je bil pogreznil v blato, da bi se bil mogel tako naglo izkopati iz njega. Pogosto se je protivila njegova narav boljšim nazorom, ki so se mu porajali v glavi. Nekaj ga je sililo nazaj v dosedanje naziranje sveta, v dosedanje življenje... Pojavljali so se mu često trenotki, ko se mu je zdelo nemogoče, da bi zatajil vso svojo prošlost, trenotki, ko se je videl sam sebi smešen in si je dejal:

»Ti norec... ti norec, na stara leta si daš zmešati glavo!... Na stara leta se daš premotiti takim nedolžnim — morda samo na videz nedolžnim očem! Da, kdo ve — kdo mi jamči?... Ha, s štiridesetimi leti pa zaljubljen, zaljubljen kakor šestnajstleten dečko!... Koliko dni že ne morem spati tako mirno, kakor v prejšnjih časih, koliko dni že nosim seboj to »srčno bol«, to domotožje, to hrepenenje!... Ferdo, Ferdo, kje je doslednost?... In ko bi le bolje postati hotelo!... A noče in noče!... Smešno res — ali resnično!... Kaj storiti?... Ali naj se res oženim?... Kaj poreko moji prijatelji, moji znanci?... Se mi li ne bo rogal vsakdo, ki pozna mojo preteklost?...«

Tudi zdaj še so se mu pojavljali od hipa do hipa vsakojaki pomisleki... Če bi se naposled vendar le ukanil?... Morda pa je le še bolj premetena in pretkana, še bolj egoistična, nego so bile druge!... Morda je čutila, kak vtisk je napravila nanj, kako revolucijo je povzročila v njegovih notranjščini, in zdaj morda samo čaka na to, da pride... Ako bi izprevidela, da ne doseže vsega, bi bila vendar le morda tudi drugače zadovoljna in vpognila bi se, ne da bi izvajala skrajne posledice...

Da, ko bi bil mogel dobiti to dekle za manjšo ceno, bi ne bil imel nič, prav nič zoper to! Tako korenito se še ni bil izpremenil, tako temeljit ni bil njegov

nravstveni prepoved, da bi bil kar z lahkim srcem zatajil svoje dosedanje bitje, da bi bil s popolno neobčutnostjo iztrebil iz sebe vse, kar je tvorilo dozdej v njem človeka! — O, da, če bi bila hotela priti k njemu tako, kakor so bile prišle druge, opustil bi bil nemara navzlic boljšemu spoznanju, ki se ga je bilo lotilo v tej krizi, navzlic oni lepši strani življenja, ki jo je bil tako nenadoma zaznal, spet misel na ženitev, zavozil bi bil nemara spet v stari tir, postal spet, kar je bil...

Toda prepričanja, da se mu pokaže to dekle kdaj v drugačnem svitu, vendar ni imel... In za to se je začel bati... za to ga je skrbelo bolj in bolj... Vedno zopet se je spomnil Tineta. Kako se je nasmihal, kako pomembno ga je pogledaval!... Kdo ve, če se ni tudi v njem nekaj podobnega završilo, samo da se tega morda še ne zaveda tako jasno, kakor on...

Odkar je vedel, da je bila tudi pri njem, je bil še bolj vznemirjen... Čudno, prej sta delala često drug drugemu v roke... nikake nevoščljivosti ni bilo poprej med njima — zdaj pa ga je kakor živ ogenj zapekla misel, da ve razen njega še nekdo drug za tega dekleta. Še nikoli v svojem življenju ni bil ljubosumen, zdaj pa se ni mogel zmisлити na prijatelja, da bi ga ne bilo zaskalelo in zbolelo pri srcu!...

Zavil je nehote proti onemu delu mesta, kjer je ona stanovala. Doslej je hodil počasi in delal je še manjše korake, nego mu je bila navada, zdaj pa mu je začelo hkratu srce hitreje utripati in noge so mu prišle kar same ob sebi v tek... Spočetka mu je bilo malo tesno, ko so začele postajati ulice krive in so se ožile bolj in bolj. Zašel že davno ni bil v nobeno predmestje. Njegov dom je bil v središču mesta in tega središča se je vedno držal. Njegova vsakdanja pot ni bila dolga. Z doma v kavarno in gostilno in od tod spet nazaj — drugih poti on ni delal. On se je

čutil zadovoljnega samo tam, kjer je življenje vrvelo, kjer je vladalo razkošje, kjer je bilo videti kaj — po samotnih stranskih ulicah on ni stikal. Predstavljal si je ondi vse umazano in smrdeče, ustvaril si je bil svoje posebne nazore o periferiji mesta. Zlasti o ljudeh, ki so prebivali tam, si je bil naredil malo laskavo sodbo. Ta mržnja, ki jo je imel do predmestja, je bila vzrok, da se ga je loteval spočetka nekak mešan občutek, ki ni bil prijeten. Toda polagoma mu je postajalo udobneje. Tuintam ga je zanimalo kaj. Raznovrstnost, katero so srečavale tu njegove oči, mu je začela prijati. Tu ni bilo tiste enolične, dolgočasne simetrije, kakor v srediini mesta, tu se je za vsakim ovinkom pokazalo kaj novega njegovim očem. Te male, ponižne hišice so se mu zdele hkratu tako prijazne!... Obšla ga je želja, da bi mogel sam bivati pod tako nizko streho. Zdelo se mu je, kakor bi bila neka posebna poezija spojena s to skromnostjo, ki jo je opazoval na vseh straneh. V monotoni obilosti, v kateri je živel, so se bili njegovi živci otopili, a v pogledu na vso to razliko so se mu poživljali, so dobivali svojo občutnost zopet nazaj. Čutil se je, koliko zmisla za lepo so imeli ti preprosti stanovalci predmestnih krajev. V teh malih poslopjih se je razodevalo često mnogo več dobrega ukusa, nego v najmogočnejših stavbah v bogatejših ulicah mesta. In koliko samobitnosti, koliko izvirnosti je bilo tukaj!... Tu ni opazil nič šablonskega, tu ni odločeval še vzorec stavbenikov... tu si je še vsak gospodar po svoje zasnoval načrt za svojo stavbo. Nekatere stavbe so bile pač tudi ponesrečene, a večina njih se je odlikovala po neki čudni prizrčnosti, ki je pričala, da je šel dotični gospodar z nekim toplim čustvom na zgradbo svojega domovja. Ta razna lega posameznih hiš, ti vsakovrstni vrtovi, ki so jih obdajali — kako dobro premišljeno in preudarjeno je bilo vse to...

Iznenadilo ga je tudi, da je bilo po oknih toliko različnih cvetk.... Ali ni izviralo to iz posebne vneme za naravne krasote?... Čudno, on je imel doma poln vrt najkrasnejših vrtnic, a gledal jih je brez zanimanja, in dihal je brez vsakega občutka vase njih mameči vonj... Še le zdaj, ko je videl razpostavljene cvetove po teh nizkih oknih... ko je slutil, da se jih oklepajo z neko posebno ljubeznijo človeška srca, je začutil tudi on njih vrednost....

In ljudje — tudi na ljudeh je opazil tu marsikaj, kar mu prvi hip ni bilo prav jasno. Zdelo se mu je, kakor bi se mu vsi ti ljudje nasmihavali... Nemara da so ga na ta način pozdravljali, ker se ga ogorčiti niso upali... Toda od kod ta dobrobrčnost?... Tudi ženske so imele to čudno navado... No, pri ženskah si je spočetka razlagal to dejstvo tako, kakor je zahtevala logika njegovega dosedanjega naziranja o ženski!... O teh predmestnih ženskah še posebno ni imel nikdar dobre sodbe!... Toda kaj je to?... Kakor hitro mu je vstala kaka umazana misel, takoj je izginil tisti smehljaj, takoj so se poveznile veke na oči, ki so ga prej tako prijazno gledale, in takoj so se mu stemnila lica, ki so mu pred tako veselo žarela nasproti!... Ali so mu čitale te ženske na čelu njegove misli?... No, morda da se je na kak način sam izdal, morda so se mu zganile ustnice v frivolnem nasmehu, morda je bil njegov pogled predrzen — postranska reč to, a kar ga je osupnilo, je bilo to, da se je tako varal, tako motil!... Saj mogoče, da so se baš v predmestju zatekale tudi osebe dvomljive moralnosti, a o tem se je zdaj prepričal, da ni o tisti splošni popačenosti, katero si je mislil on tu, ne duha ne sluha, nasprotno, da veje tu morda čistejši zrak, nego v onih svetlih, širokih ulicah, v katerih se je gibal on navadno... Iz teh smehljajev, ki jih je opažal povsod, je odsevala samo neke posebne vrste zaupli-

vost, ki se v višjih krogih navadno popreša, a ki je morda najboljši dokaz za nepopačenost srca... Da, s tem smehljajem so ga vsi ti ljudje, ki so ga srečavali, pozdravljali samo, pozdravljali tako nekako, kakor pozdravljamo ptujca, ki zaide med nas in ki se mu hočemo skazati prijazenega... Nič umazanega ni tičalo za tem smehljajem, umazane so bile samo njegove misli!... To je uvideval bolj in bolj... In čim dalje bolj je uvideval tudi, da se mora podati človek med ljudi nižjih slojev, če hoče spoznati lepe strani življenja, in žal mu je bilo, da ni tega že davno storil in da je tako dolgo taval po temi...

Dospel je bil do enostavnega, pritličnega poslopja — in se ustavil. Njeno stanovanje mu je bilo že iz inserata znano, a povedala mu ga je bila tudi ustno, ko jo je bil vprašal zanj... Pod uplivom burnih čustev, kakoršnih doslej ni poznal, stopi v vežo...

Vrata v sobo so bila deloma odprta. Nemara da jih nekdo iz malomarnosti ni bil zapahnil za sabo, ali pa sploh ni bila navada zapirati jih v gorkejših letnih časih. In tako je čul razločno sledeči razgovor:

»Klara, saj ti je došla danes zopet neka ponudba!... Kdaj pa pojdeš pogledat?...«

»Ah, mati, ko pa je tako težka, tako strašno težka taka pot!...«

»Ubožica, vem da ni prijetno, toda kaj hočeš, ko pa ni drugače!... Če ne dobiš v kratkem kake službe, ne vem kaj bo!... Beračit bom morala iti!...«

»O, mati, ko bi le že stara in grda bila, potem bi bilo vse to drugače, potem bi...«

»Kako nespametno govoriš!...«

»Ne, mati!... Ko bi vi le vedeli!... Oh, to je bila nesrečna misel, ta inserat!... O dekletu, ki se ponuja po časopisih, sodi menda ves svet slabo!... Ali pa je samo meni usoda tako nemila!...«

Zadnje besede je zadušil jok...

Njemu pa je bilo pri srcu, kakor še nikdar... Za hip se mu je zdelo, kakor bi sanjal, kakor bi ne bil čul prav... On, ki je v vsaki ženski videl hotnico, on ki si je dozdej vsak ženski pogled, vsak usmev, vsako kretnjo razlagal tako, kakor mu je narekovala njegova popačena domišljija, ni mogel pojmiti, kako je vse to mogoče... Zdaj, ko je čul to njeno tožbo, mu je deklica še bolj imponovala, nego tistikrat, ko se mu je bila postavila v bran... Žalost, ki je odmevala iz teh njenih besedi, ga je prepričala še temeljiteje o njeni poštenosti, o njeni nepokvarjenosti, nego njeni grozeči pogled tistikrat in ukor, ki mu ga je bila dala... Iznova se je zavedel, kako se je varal, v kako zmoto ga je bila zavedla njegova moralna propalost, kako krive nazore je imel o življenju!... Sram, ki ga je občutil, se mu je združil v prsih z željo, da bi mogel živeti poslej drugače. — Ob enem pa se mu je zdelo, da je dolžan za vse to, kar je pregrešil dozdej ženstvu nasproti, tistemu žrtvovati nekaj. — Posebej še dolžnega in hvaležnega pa se je čutil nasproti temu dekletu, ki ga je s svojo pristno ženskostjo dvignila iz blata, v katerega se je pogrezal dosihmal, in odprlo mu pogled v doslej nepoznane duševne globine, da mu je bilo, kakor bi videl vstajati zarjo na jutranjem nebu...

Potrkal je in stopil v sobo... Opravičeval se je in govoril nekaj časa zmedeno in brez zveze, a naposled je vendar le zbral svoje misli toliko, da je napravil še dovelj logi en in jasen zaključek.

»Gospodična«, je končal, »ta inserat, ki je povzročil vam toliko britkosti, je meni lahko vir največje sreče, če bi mi hoteli odpustiti zadnjič tisto... in če bi mi hoteli biti malce dobri!... Vzgledno ni bilo morda moje dosedanje življenje, a uverjeni ste lahko, da se grešnik, ki se tako očito obtoži in pokesa svojih grehov, gotovo temeljito poboljša...«

Ona je strmela samo in nobena potezica v njenem obrazu ni izdajala, da se čuti srečno vsled njegove ponudbe... Mogoče, da mu ni zaupala, mogoče tudi, da si je njeno srce želelo po tihem moža drugačne zunanjsčine, drugačnih lastnosti... Da, njen pogled se je celo nekako stemnil, in ko so njene ustnice zatrepetale, da bi izpregovorila, se je zdelo, da ga hoče zavriniti. Toda v tistem hipu zakliče mati:

»Klara... Klara!...«

Hči je umela ta klic. Iz njega je odmevala radost, a ob enem bojazen, da bi ona ne pahnila sreče od sebe, ki se ji je ponujala... Iz materinega glasu je zvenela goreča prošnja, naj se žrtvuje malce zanjo, da naj stori konec bedi, pod katero ste trpeli obe...

Tja skoči k njej, oklene se je z obema rokama okoli vrata in na glas se razjoka. Na to pa stopi k njemu, poda mu desnico in reče resno:

»Vsikdar vam bom vdana, vsikdar hvaležna!...«

* * *

Dva mesca pozneje je pripeljal Ferdo prvič svojo mlado soprogo ob roki mimo kavarne, pred katero je bilo zbrano polno njegovih prijateljev in znancev in kjer je v prejšnjih časih tudi sam dan na dan postaval...

Vedel je, da se spogledujejo nad njim, da se sujejo s komolci ter se mu posmehujejo, a ostal je spričo vsega tega čudovito ravnodušen...

Najbolj je hihihal Tine. Stresal je svoje plitve dovtype ter dejal naposled:

»O tem nezvestem prijatelju našem bi se dal spisati lep roman!«

»Pa ga spiši!...«

»Morda!... Toda zdaj še ne!... Počakam konca! Prepričan sem, da bo veleznimiv!... Naš prijatelj se je vsedel, ko malo kdo!...«

No, od tistihmal sta potekli dve leti,
ali nobenega znamenja še ni, da se Tine-
tova prorokovanja izpolnijo!...

Vse kaže, da se je Tine temeljito
zmotil. In nemara da tudi že sam to uvi-
deva. Kajti kar nič več se ne smeje, kadar
vidi Ferda s soprogo, nasprotno, nekamo
resno se drži in temno gleda za njima...

MAGDALENA.

J. S. MACHAR. Z DOVOLJENJEM PESNIKOVIM
PREVEL ANT. DERMOTA. PRAGA.

V.

Mesto lensko in kraljevsko
s prebivalcev trikrat tisoč,
cerkev ena, krčem 20
pivovar in vinopalna,
dvoje listov, ktera vsaki
dan izhajata štirinajsti:
»—yské Listy«, zvesti organ
pametnih očetov mestnih,
»Volný Občan«, glas bojevni*)
opozicije prestroge
(genezo njih bralec najde
za nekoliko vrstic nižje).

Glavni trg je lep in velik.
Patricijske hiše so krog
njega v štiriogelniku,
rotovž dviga iznad njih se
s pordečelim starim stolpkom,
ki na špici se vrti mu
dvorepati lev po vetru.**)
Nepomuchi Jan kamnitni
stoji v sredi; v letu enkrat,
v maju mesecu prekrasnem,
rjavo ga pobarvajo na
stroške občine. In krivi
gričasti hodnik ob vznožju
vodi hiš, smrdljivi jarki
ga prekinjajo, tekoč iz
hiš, tvoreč na glavnem trgu
filigranske veletoke.

*) Volný=prosti, svobodni.

**) Dvorepati lev v odznaku kraljevine Češke.

Stari pometač ves dan tu
v drobne kupčke pometa
slamo, prah in nečistoto;
veter al pa bujna mladež
mu razmeče jih poredno
na večer, in drugega dne
spet jih pometač skupiči.
S trga lep razgled je proti
zapadu; tu ulice se
nižajo, pokopališče
črez nje vidiš s cerkvico in
križi in s cipresami in
spomeniki (tam ležijo
mestnih tradicij junaci
v miru), dalje polje, drevje
ob cestah in skale rjave;
v solnčnih dneh na enem kraju
Labe voda probleskuje;
in od tod je sama dalja,
le zvon Řipa z belim vrhom
jasno se odseva v dalji.
Ponos mesta pa je gradič.
Trdna in obširna stavba
s stolpom, čigar streha krita
z barvanim je skrilom, dviga
veličastno se nad Labo.
Veki, ki so veli črez njo,
tu sledi so zapustili.
Jarki in nasipi silni,
zid s strelnicami utrjen,
stara okna, grb na zidu,
temne ječe in hodniki;
v starem slabem parku pa so
tajinstveni paviljoni,
fontane, velike vaze,
amoreti mahoviti;
zopet v drugem krilu grada
okna čisto so moderna,
s pliševimi zastorji in
s toplomerjem na okvirju;
v parku pa naenkrat stopiš
v rokoko- smehljavo dobo,
med gredice zelene —
tak tu resno na-te diše
zdajnosti in minulosti
ta konglomerat molčeči...